

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Bakalářská práce

2024

Anastasia Junová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Dokumentární fotografie, krajina a průmysl

Bakalářská práce

Autor práce: Anastasia Junová

Studijní program: Žurnalistika

Vedoucí práce: Mgr. František Géla

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 01. 01. 2024

Anastasia Junová

Bibliografický záznam

JUNOVÁ, Anastasia. *Dokumentární fotografie, krajina a průmysl*. Praha, 2024. 22 s.
Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky. Vedoucí bakalářské práce Mgr. František Géla.

Rozsah práce: 24 944 znaků včetně mezer

Abstrakt

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí – praktické a teoretické. Výstupem praktické části je fotodokument, který zachycuje industriální krajinu pražských Malešic. Teoretická část zkoumá žánr průmyslové fotografie a jeho vztahy, prostor věnuje také jeho propojení s fotografickými žánry dokumentární fotografie a fotografie krajiny. Popisuje, jak ze sebe žánry mohou navzájem těžit, jejich spolupráci ilustruje také na konkrétních příkladech. Praktická a teoretická část bakalářské práce se tímto navzájem doplňují a tvoří jeden celek.

Abstract

The bachelor thesis consists of two parts: practical and theoretical. The practical part consists of a photodocumentary that captures the industrial landscape of Malešice, Prague. The theoretical part explores the genre of industrial photography and its relations, and also focuses on its connection with the photographic genres of documentary photography and landscape photography. It describes how the genres can benefit from each other and illustrates their mutual collaboration with specific examples. The practical and theoretical parts of the bachelor's thesis complement each other and together form a complete whole.

Klíčová slova

Dokumentární fotografie, průmyslová fotografie, industriální fotografie, fotografie industriální krajiny, průmysl, Praha – Malešice

Keywords

Documentary photography, industrial photography, industrial landscape photography, industry, Prague – Malešice

Title

Documentary Photography, Landscape, And Industry

Poděkování

Za cenné rady, laskavost a trpělivost děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Františku Gélovi. Dále děkuji Mrg. Janovi Slancovi, který mi poskytl konzultaci k vizuální stránce praktické části bakalářské práce v rámci předmětu Grafický design a základy polygrafie. Velké díky náleží také mé peer asistence Markétě za veškerou její podporu a zájem. V neposlední řadě bych ráda poděkovala Hannah, která nikdy nepřestala věřit, že to zvládnou.

Obsah

Úvod	1
1 Průmysl a fotografie	3
1.1 Fotografie ke vztahu k průmyslu	3
1.2 Fotograf ke vztahu k průmyslu	3
1.3 Průmysl ke vztahu k fotografovi.....	5
2 Fotografie dokumentární a průmyslová	7
2.1 Sociální tematika	7
2.2 Fotografie industriální krajiny	9
3 Metodologie	13
3. 1 Vznik a vymezení konceptu fotoknihy	13
3. 2 Proces tvorby a produkce fotoknihy	14
Závěr.....	15
Summary	16
Zdroje	17
Použitá literatura.....	17
Ostatní zdroje.....	18
Seznam příloh.....	22

Úvod

“ ... přechod od síly svalů k síle strojů, od malovýroby k průmyslové výrobě a od tlumeně osvětleného řemeslného světa k blikajícím nápisům a pulzujícímu nočnímu životu města mrakodrapů. “

– Brian Hayes¹

Od dob industriální revoluce je průmysl pro společnost nepostradatelnou součástí její existence. Člověk s ním přichází do styku pokaždé, když na horizontu zahlédne komín spalovny nebo ve zprávách zaslechne nejnovější informace o vlivu uhelných elektráren na životní prostředí. Rozmanitá odvětví průmyslu pro nás produkují různé zboží a statky, naplňují naši touhu a nutnost spotřeby. Hýbou lidskými životy, ať už v pozitivním, či negativním smyslu. Průmysl je protkaný naší ekonomikou, mentalitou i životním stylem – a přesto není zcela jednoduché popsat, co pro lidstvo přesně znamená.

Není divu, že nejednoznačný a všudypřítomný průmysl neunikl ani pozornosti fotografů, jejichž zájem dal prostor vzniku průmyslové fotografii. Právě ta je středobodem této bakalářské práce, která si klade za cíl představit a popsat tento široký a pestrý žánr. Spíše než o přesnou definici se ale snaží především o nalezení nových souvislostí.

Průmyslová fotografie je hlavním, nikoli však jediným tématem této bakalářské práce. Mimo průmyslovou fotografii se zaměřuje i na další dva žánry: fotografii dokumentární a fotografii průmyslové krajiny. Tímto se výrazně odchyluje od původní teze, kde měl praktickou část bakalářské práce představovat fotodokument, zachycující jedno konkrétní odvětví energetického průmyslu, a to uhelné elektrárny. Autorce se však nepodařilo získat souhlas k návštěvě a focení žádné z oslovených uhelných elektráren, proto se rozhodla soustředit na jejich exteriér. Když se začala věnovat rešerši k tématu, posunula se od svého záměru fotografie architektury elektráren k fotografii průmyslové krajiny jakožto celku. Z praktického hlediska byla pro účely bakalářské práce průmyslová krajina mnohem dostupnější a přístupnější. Pro návštěvu a focení nebylo nutné získat žádné povolení.

---

¹ HAYES, Brian. *Infrastructure: A Field Guide to the Industrial Landscape*. W Norton & Company Incorporated, 2005.

Výstupem praktické části bakalářské práce je proto fotokniha s názvem Industriální krajina pražských Malešic, která formou fotodokumentu zachycuje průmyslovou krajinu v uvedené lokalitě. Fotoknihu doplňuje praktická část bakalářské práce, která si klade za cíl přiblížit žánr industriální fotografie. Praktický výstup propojuje žánry dokumentární, industriální a krajinářské fotografie; této kombinaci se věnují i dvě kapitoly, které dodávají fotoknize kontext a vysvětlení.

Jak již bylo zmíněno, práce se snaží o nalezení nových kontextů a vztahů. I to je jeden z důvodů, proč práce věnuje nejmenší prostor definici pojmu dokumentární fotografie. Jedná se o poměrně problematický diskurz, kterému se navíc do hloubky věnuje velká část prací autorčiných kolegů. Autorka proto usoudila, že podrobná práce s pojmem dokumentární fotografie bude redundantní a pro účely práce ne zcela potřebná. Mnohem větší pozornost je věnována tématům a souvislostem, které se autorce zdály být méně rozšířené – a tudíž i zajímavější a přínosnější.

1 Průmysl a fotografie

1.1 Fotografie ke vztahu k průmyslu

Dle Kathleen Francis zahrnuje žánr průmyslové fotografie (také označované jako fotografie industriální) celé široké spektrum fotografie v jakékoli organizaci, která se věnuje komerční produkci a prodeji zboží a služeb.² Jedná se například o elektrárny či nejrůznější druhy továren od textilních až po potravinové. Do průmyslu ve smyslu subjektu, který industriální fotografie zachycuje, Francis zahrnuje i veřejné služby či doły.³ Tato bakalářská práce bude nadále s všezahrnujícím termínem “průmysl” pracovat dle její definice.

„Oblast průmyslové fotografie je tak široká a rozmanitá, že její přesné definování může být obtížné,“ píše Derald E. Martin.⁴ Podobného názoru je i Jack Neubart, který považuje za jednu z nejdůležitějších vlastností průmyslové fotografie právě její různorodost.⁵ V jeho publikaci se industriální fotografové shodují, že při focení v tomto žánru je nejdůležitějším právě sám průmysl, který autor zachycuje.⁶ Tím není myšleno, že by pokaždé měl být jediným středobodem snímku, ale že zasahuje do práce fotografa a promítá se do každé fotografie, kterou pořídí.

1.2 Fotograf ke vztahu k průmyslu

Průmysloví fotografové volí postupy a techniky v souladu s druhy průmyslu, které jsou jejich subjektem. Je pro ně klíčové, aby jim jejich volba umožnila subjekt vystihnout co nejlépe ve smyslu výsledného obsahu i formy. Je proto těžké najít industriálního fotografa, který by byl fotografem čistě průmyslovým.⁷ Rozmanitost průmyslové fotografie nutí autora přizpůsobovat

---

² PERES, Michael R. *Focal Encyclopedia of Photography. The Focal Encyclopedia of Photography* [online]. United States: Taylor & Francis Group, 2007 [cit. 2023-07-10], s. 332. ISBN 9780240807409.

³ Tamtéž.

⁴ The General Outlook. MARTIN, Derald E. *Professional industrial photography*. New York, N.Y.: American Photographic Book Pub. Co., 1980, s. 11. ISBN 9780817440084.

⁵ Defining Industrial Photography. NEUBART, Jack. *Industrial photography: A Complete guide to photographing sites, people, and products*. New York, N.Y.: AMPHOTO, 1989, s. 6. ISBN 9780817440169.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

techniky a kombinovat žánry. Také v nich musí být zručný, chce-li dosáhnout kýženého výsledku.

Najme-li si průmyslového fotografa stavební společnost, ten musí počítat s tím, že se nevyhne fotografii architektury. Industriální fotograf Dan Barker uvádí i další příklady žánrů, se kterými se průmyslový fotograf může potýkat: “Produktová fotografie strojů a vyráběných produktů. Portréty lidí, kteří (ve vybraném průmyslu) pracují. Seznam je dlouhý.”⁸ “Fotografové, kteří fotografují práci svářečů a buldozeristů na aljašském ropovodu, jsou průmysloví fotografové. Stejně tak fotografové, kteří pokrývají testování vesmírných lodí ... a vypouštění ropných tankerů v Seattlu. A stejně tak i ti, kteří pořizují pasové fotografie pro cestující manažery svých společností,” píše Derald Martin.⁹

Ani sám industriální fotograf nemá jasnou jednoznačnou roli. Je po něm vyžadována flexibilita nejen v tvorbě.¹⁰ Musí se přizpůsobit provozu a práci v místě, ve kterém (či které) fotí.¹¹ Jím zachycované průmyslové objekty v průběhu focení činnost nepřerušují. To samozřejmě poskytuje jedinečné náměty a příležitosti ke snímkům, ale také od fotografa požaduje velkou míru pohotovosti a přizpůsobivosti.

Některé druhy průmyslu nesou i jistá nebezpečí, tudíž vyžadují specifická bezpečnostní opatření. Těmi jsou například ochranné pomůcky či zvláštní výstroj. „Pokud se pohybujete ve vysoce hlučném prostředí, potřebujete ochranné pomůcky na uši. Možná budete potřebovat ochranné brýle, obuv s pevnou špičkou a přilbu. ... Pokud musíte na staveništi chodit po čtyřpalcovém trámu, potřebujete správný bezpečnostní postroj.“¹² Občas je fotografovi jako

---

⁸ BARKER, Dan. *What is Industrial Photography?*. Dan Barker Industrial Photographer [online]. 29. 4. 2019 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: <https://www.danbarkerstudios.com/what-is-industrial-photography/>

⁹ This Is Industrial Photography. MARTIN, Derald E. *Professional industrial photography*. New York, N.Y.: American Photographic Book Pub. Co., 1980, s. 11. ISBN 9780817440084.

¹⁰ Industrial Photography – Staged Objectivity. WOLFENSBERGER, Giorgio J. and Urs STAHEL. *Industriebild: der Wirtschaftsraum Ostschweiz in Fotografien von 1870 bis heute*. 1994. Dostupné z: <https://ursstahel.ch/industrial-photography-staged-objectivity>

¹¹ POPPENHOUSE, Jerry, Robert RATHE a Jeff SMITH. Safety First. NEUBART, Jack. *Industrial photography: A Complete guide to photographing sites, people, and products*. New York, N.Y.: AMPHOTO, 1989, s. 6. ISBN 9780817440169.

¹² Tamtéž.

prevence nešťastných náhod dokonce přiřazen kvalifikovaný doprovod, který dohlíží na situaci a stará se o bezpečný průběh focení.¹³

1.3 Průmysl ke vztahu k fotografovi

Martin, Neubart, Francis¹⁴ i Stahel dělí průmyslové fotografy na “in-house”, čili vnitropodnikové, a freelancery, kteří pro objednavatele plní nárazové zakázky. Jejich publikace se však datují do let 1980 až 2007. Dnes jsou vnitropodnikoví průmysloví korporátní fotografové méně častí. Je méně organizací, společností a institucí v průmyslovém sektoru, které jsou ochotné fotografa zaměstnávat na stálý úvazek a tím pádem do něj investovat finance; vnímají ho jako výdaje navíc. Urs Stahel datuje zánik vnitropodnikových pozic do 60. až 70. let: „A nakonec byla zrušena fotografická oddělení, protože společnosti snižovaly náklady a každé oddělení muselo fungovat jako vlastní ziskové centrum.“¹⁵

Průmyslová fotografie je již delší dobu žánrem, který je vnímán především jako mechanické řemeslo: „Industriální fotografové byli ‘proletáři tvoření‘.“¹⁶ Karolina Kolenda podotýká, že „vznik [industriální fotografie] je třeba považovat spíše za výsledek komerčních než uměleckých či dokumentárních ambicí.“¹⁷ I dnes nemají společnosti a organizace často nemají jinou motivaci, proč pustit fotografa “do provozu”, než je zisk. Právě to je nejvýznamnějším důvodem, proč se dnes industriální fotografie ve spojení s výtvarnou fotografií nevyskytuje často a proč se naopak často prolíná s fotografií reklamní.

Pokud industriální fotograf dostane zakázku, prostřednictvím které se dostane “do provozu” vybraného průmyslu, očekává se od něj komerční výstup. Tvůrce je tak výrazně omezený tím, že se musí při tvorbě dívat pohledem nejen svým, ale i klientovým. “Definujete

---

¹³ Tamtéž.

¹⁴ PERES, Michael R. Focal Encyclopedia of Photography. *The Focal Encyclopedia of Photography* [online]. United States: Taylor & Francis Group, 2007 [cit. 2023-07-10], s. 332. ISBN 9780240807409.

¹⁵ Industrial Photography – Staged Objectivity. WOLFENSBERGER, Giorgio J. and Urs STAHEL. *Industriebild: der Wirtschaftsraum Ostschweiz in Fotografien von 1870 bis heute*. 1994. Dostupné z: <https://ursstahel.ch/industrial-photography-staged-objectivity>

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ KOLENDA, Karolina. *Aestheticising the Post-Industrial Debris: Industrial Ruins in contemporary British Landscape photography*. Revue LISA [online]. 2019, (vol. XVII-n°1). [cit. 2023-07-10] Dostupné z: doi:10.4000/lisa.11083

[industriální fotografii] tím, kdo bude obrazy používat a pro co budou obrazy používány.”¹⁸ Vize zadavatele však může být neméně rozmanitá nežli vize autorova. Výsledné fotografie mohou mít mnoho účelů a využití, obsah i forma často bývá proměnlivá.

Stahel však poukazuje na to, že narůstající komercializace v 60. až 70. letech industriální fotografii zcela neprospěla. Pozoruje jednotnou formu vzniklých fotografií: „Nyní jsou na denním pořádku téměř výhradně barvy, k nasvětlení se používají výkonné blesky a superširoké objektivy dokážou zachytit vše najednou.“¹⁹ Kritizuje ji jako kýčovitou: „Působí dezorientovaně a stala se z ní banalita plná blikajících jasných barev a zoufalé snahy zachytit vše superširokým objektivem.“²⁰

---

¹⁸ Defining Industrial Photography. NEUBART, Jack. *Industrial photography: A Complete guide to photographing sites, people, and products*. New York, N.Y.: AMPHOTO, 1989, s. 6. ISBN 9780817440169.

¹⁹ Industrial Photography – Staged Objectivity. WOLFENSBERGER, Giorgio J. and Urs STAHEL. *Industriebild: der Wirtschaftsraum Ostschweiz in Fotografien von 1870 bis heute*. 1994. Dostupné z: <https://ursstahel.ch/industrial-photography-staged-objectivity>

²⁰ Tamtéž.

2 Fotografie dokumentární a průmyslová

Definice pojmu „dokumentární fotografie“ není jednoduchá, píše Michelle Borge. Argumentuje, že není pouze technikou či technologií, ale i samostatnou myšlenkou, filozofií a praxí.²¹ Některé pojmy a jevy se nicméně mezi jednotlivými definicemi žánru často opakují, například hloubkové a dlouhodobé pojetí tématu, důraz na věcné zobrazení reality a vyprávění pravdivého příběhu, který je na ní založen.

V průmyslové fotografii může být dokumentární fotografie prostředkem, který fotografům umožňuje zachytit realitu průmyslového prostředí. Prostřednictvím dokumentární fotografie mohou průmysloví fotografové zprostředkovat například pracovní náplň zaměstnanců, popřípadě jejich prostředí či pracovní podmínky. Zaznamenávat mohou třeba i fungování či vzhled technologií, které jsou v konkrétních odvětvích průmyslu používány. Snímky pořízené v tomto žánru také mohou plnit funkci historických záznamů, které ukazují vývoj a vliv průmyslových odvětví v průběhu času.

2.1 Sociální tematika

Žánry dokumentární a industriální fotografie spolu sdílí minulost. Důkazem, že spolupracovaly i ve svých počátcích, jsou práce amerických fotografů Jacoba Augusta Riise (1849–1914) a Lewise Wickese Hine (1874–1940). Oba byli významnými průkopníky dokumentární fotografie a oba se věnovali sociální tematice, často také fotili v průmyslovém prostředí.

Riis ve svých pracích mimo jiné zachycoval dělníky v dílnách a továrnách, ve kterých často museli snášet špatné podmínky. Mnozí z nich přitom byli dětmi. Na problematiku dětské práce se pak soustředil především Hine, který kladl velký důraz na společenský význam fotografie. V roce 1907 se Hine stal fotografem v Russell Sage Foundation – neziskové organizaci, která se věnovala (a i dnes věnuje) zlepšení sociálních a životních podmínek lidí v USA. O rok později začal fotit pro National Child Labor Committee (NCLC), soukromou neziskovou organizaci, která shromažďovala důkazy o surových podmínkách a důsledcích

---

²¹ What Is Documentary Photography?. BERGE, Michelle. *Documentary Photography Reconsidered: History, Theory and Practice [online]*. London: Routledge, 14 August 2020n. l., s. 20 [cit. 2022-04-11]. ISBN 978-1-47258669-8. Dostupné z: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781003103516/documentaryphotography-reconsidered-michelle-bogre>

dětské práce.²² Jejím cílem bylo dosáhnout zákazu dětské práce a přesvědčit vlivné politické činitele, aby reformovali pracovní legislativu. Hine následující dekádu systematicky zachycoval děti, které pracovaly například v dolech či tkalnách. Jeho fotografie, které NCLC použil jako podpůrný materiál při lobbingu za zákaz dětské práce, byly klíčové pro úspěšné prosazení cíle organizace.²³

Obrázek 1: Girl Working in Box Factory (Fotografie: Lewis Hine)

Přestože byli Riis i Hine dokumentárními fotografy, jejich snímky jednoznačně vykazují známky průmyslové fotografie, a to prostředím, ve kterém fotili (průmysl), i focenými subjekty (pracovníci). Spojením těchto žánrů se jim podařilo zpracovat sociální téma: tristní pracovní podmínky a životní příběhy těch, kteří dětství trávili prací v továrnách a dolech.

Problematika, kterou se zabývali Riis a Hine, společností rezonuje i dnes. Vztah mezi lidmi a průmyslem zůstává nadále aktuálním tématem. V systematickém zaznamenávání dětské práce v různých průmyslových odvětvích pokračují současní dokumentární fotografové. Za

---

²² MOOKHERJI, Kalyani. *Lewis Hine*. B.m.: Prabhat Prakashan, 2022.

²³ DUERDEN, Timothy J. Part Two. In: *Lewis Hine: Photographer and American Progressive*. McFarland, 2018, s. 92.

užití žánrů dokumentární a průmyslové fotografie poukazují na neetické zacházení se zaměstnanci, věnují se například i fenoménu tzv. moderního otroctví.

Fotografie moderního otroctví a jiných neetických praktik v zaměstnání a při práci s sebou přináší otázky a výzvy, se kterými se fotografové musí potýkat. „Tento druh fotografie je prochnut voyeurstvím a narážkami na méněcennost [zachycených lidí], zobrazuje zjizvená záda a zkroušená těla,“ uvádí report Nottinghamské univerzity, který se věnuje praktikám a etice fotografování moderního otroctví.²⁴ Upozorňuje, že „kultura fotografie v sobě nese dědictví kolonialismu a nadřazenosti bílé rasy: pohled bílého muže, který nás informuje o tom, jak se máme dívat na zotročené ‚jiné‘.“²⁵ Proto je nutné mít na paměti, že zobrazení lidé jsou lidmi, ne pouhým prostředkem – na rozdíl od žánrů, skrze které fotografové neetické praktiky zachycují. Fotograf nesmí dovolit, aby estetika či žánr (například industriální fotografie) „pohltil“ člověka, kterého fotí.

2.2 Fotografie industriální krajiny

Fotografie industriální krajiny je s industriální fotografií blízce spřízněná, ale zároveň vybočuje příliš na to, aby byla zahrnuta pod zastřešující pojem průmyslové fotografie. Narozdíl od žánru průmyslové fotografie jako takové je konkrétnější a vyhraněnější. Podle Smithe žánr „oficiálně“ vznikl v roce 1975, konkrétně na výstavě *New Topographics: Photographs of a Man-Made Landscape* v New Yorku.²⁶ Snímky zde vystavené zachycovaly škálu míst od průmyslových ploch až po městské periferie.²⁷

Fotografie industriální krajiny se zaměřuje na především člověkem vytvořené prvky, nesoustředí se však výjimečně na architekturu. Zkoumá vztah mezi průmyslem a okolním prostředím, může například vyzdvihovat kontrast průmyslových struktur vůči přírodní krajině. Pracuje s geometrií i architekturou, objektem zájmu mohou být i tvary, které poskytují různé stroje, technologie a budovy.

---

²⁴ BRADY, Emily. *Photographing modern slavery: recommendations for responsible practice* [online]. University of Nottingham, Rights Lab, s. 6 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://pag-asa.be/medias/ressourcepublicationitem/31/file/eng/photographing-modern-slavery.pdf>

²⁵ Tamtéž.

²⁶ SMITH, Ian Haydn. Fotografie průmyslových krajin. In: *Stručný příběh fotografie: kapesní průvodce klíčovými žánry, díly, náměty a technikami*. Praha: Grada, 2021, s. 35. ISBN 978-80-271-1257-9.

²⁷ Tamtéž.

Vzhledem k tomu, že se fotografie industriální krajiny zabývá jak přírodou, tak i průmyslem, není překvapivé, že se často dotýká environmentálních témat. „Především mě zajímá lidstvo skrze rozsáhlé průmyslové systémy – zkáza planety člověkem ve snaze dosáhnout růstu a pokroku za každou cenu,“ uvedl současný fotograf Edward Burtynsky, který se fotografií průmyslové krajiny dlouhodobě věnuje.²⁸ Jeho díla mají nepopiratelnou uměleckou hodnotu. Intenzivně pracuje s tvary, barvami a opakujícími se motivy. Nejvíce se soustředí na stopu, kterou průmyslová aktivita člověka zanechala na okolní krajině. Ke své práci často používá drony, zachycující krajinu z ptačího pohledu. To mu dovoluje poskytnout divákovi náhled na krajinu z úhlů, které běžně nevidí.

Obrázek 2: Salt Pans #32 (Fotografie: Edward Burtynsky)

Environmentálnímu tématu se nevyhnul ani český fotograf Josef Sudek. Soubor fotografií industriální krajiny představil na své výstavě Josef Sudek: Smutná krajina, vyšla i stejnojmenná fotografická publikace.²⁹ Jeho díla zachycovala devastaci krajiny severozápadních Čech v letech 1957-1962, především pak krajiny Mostecka. Tyto černobílé a panoramatické fotografie industriální krajiny jsou také významným souborem dokumentárních fotografií, které ukazují devastaci přírodního prostředí místním uhelným průmyslem.

---

²⁸ KABIL, Ahmed. *The Industrial Sublime: Edward Burtynsky Takes the Long View*. The Long Now Foundation [online]. 2017 [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://longnow.org/ideas/edward-burtynsky-new-yorker-climate-change/>

²⁹ BIRGUS, Vladimír a Scheufler PAVEL. *Česká fotografie v datech: 1839-2019*. Praha.: Grada, 2021, s. 266.

Obrázek 3: Nový most (Fotografie: Josef Sudek)

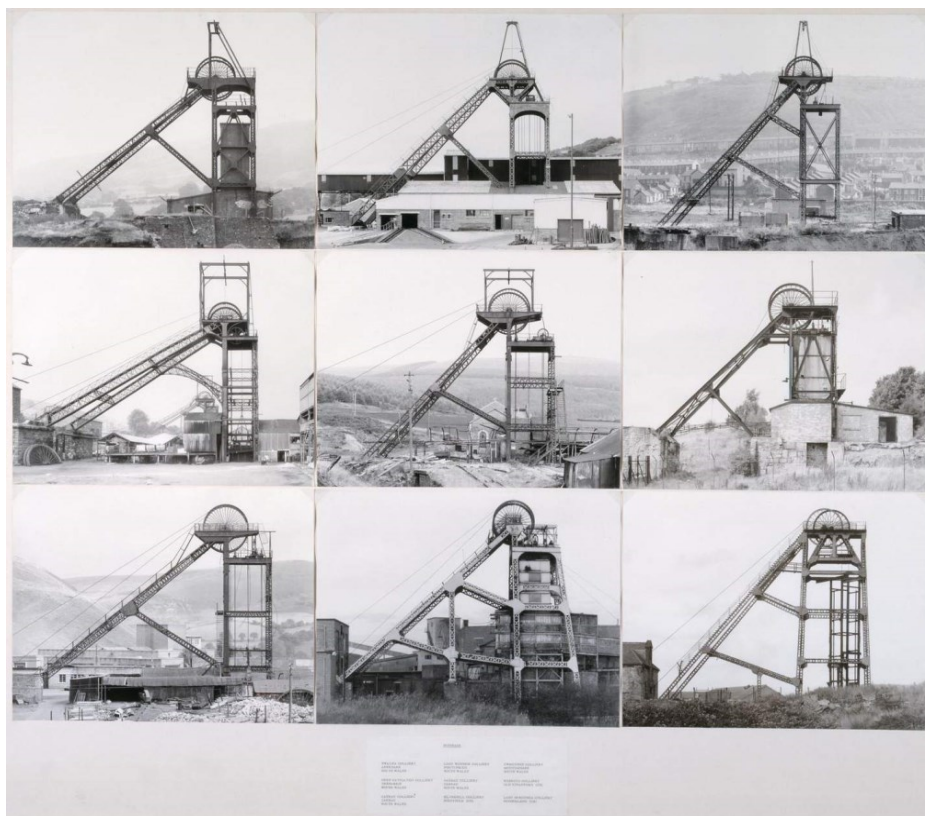
Enviromentální téma však ve fotografii industriální krajiny nemusí být nutně výrazně zastoupené. Dílo významných fotografů a manželů Hilly a Bernda Becherových se soustředí na jiné aspekty průmyslové krajiny. „Po celý svůj život systematicky zaznamenávali průmyslovou krajinu a architekturu. Svá díla manželé obvykle vystavovali v mřížkách po šesti, devíti nebo více obrazech, čímž zdůrazňovali vztah mezi formou, obrazem a funkcí. Při pohledu na tyto expozice diváci nacházejí rytmy, vzory a nuance, když struktury odhalují své variace v rámci tématu,“ popsala Julie Anand ve své eseji.³⁰ Soubory dokumentárních fotografií slouží k tomu, aby skrze jednotlivé struktury popsaly industriální krajinu jako celek. Hilla Becherová svůj přístup přirovnala k učebnicím biologie a jejich ilustracím³¹; v jejích očích se z jednotlivých aspektů průmyslu staly jakési živočišné poddruhy s jedinečnými, avšak zařaditelnými charakteristikami. Přestože se všichni zmínění fotografové liší, lze pozorovat, že se jejich práce ve svém jádru věnují podobným otázkám a problémům. Každá fotografie je samostatnou definicí industriální krajiny a studií vztahu mezi průmyslem a jeho okolím.

Díla evokují otázky, co přesně pro nás průmysl znamená a jak ho vnímáme. Přitom jsou schopné ve strukturách, které se soustředí převážně na funkci a nezamýšlí se nad estetikou, najít jedinečné kouzlo, dokonce i krásu.

---

³⁰ ANAND, Julie. Natural Historians of the Industrial Landscape: The "anti-Ansel Adams" photography of Hilla and Bernd Becher. *Issues in science and technology [online]*. National Academy of Sciences, 2021, 37(2), 62 [cit. 2023-07-25]. ISSN 0748-5492.

³¹ *Hilla and Bernd Becher invented a new genre of photography*. In: Youtube [online]. 28. 8. 2018 [cit. 2023-07-07]. <https://www.youtube.com/watch?v=v-1O0NxIWDc>

Obrázek 4: Pitheads (Fotografie: Bernd Becher a Hilla Becherová)

3 Metodologie

3.1 Vznik a vymezení konceptu fotoknihy

Pohnutkou, která inspirovala téma industriální fotografie, je osobní zájem o foto žánr. Uvědomila jsem si, že mu rozumím pouze povrchně a že bych ráda rozšířila svůj rozhled, přičemž také přiblížila téma industriální fotografie ostatním. Během úvodní rešerše jsem totiž zjistila, že se jedná o téma ne moc rozšířené, zvláště mezi českou odbornou veřejností. Zahraniční publikace se ukázaly jako poněkud zastaralé. Myšlenka kombinace žánrů fotografie dokumentární a industriální mě zaujala natolik, že jsem se ji rozhodla pochopit, prozkoumat a dát do nových souvislostí.

Úvodním konceptem, který byly uvedeny i v původní tezi, byl fotodokument, který se měl soustředit na specifické odvětví průmyslu, konkrétně uhelné elektrárny. Jak již však bylo zmíněno v úvodu této bakalářské práce, nepodařilo se mi domluvit spolupráci s žádnou z oslovených uhelných elektráren, proto se rozhodla soustředit na průmyslový exteriér. Během mapování lokalit, které mě zaujaly jako možné subjekty pro focení, jsem nakonec vybrala dvě klíčové, na které jsem se hodlala zaměřit: pražské Malešice-Hostivař a kladenské Poldi. Oba místa byla dobře přístupná a zajímavá z hlediska historie i každodenního fungování. Největším rozdílem byla jejich přítomnost: zatímco provoz pražských Malešic je vyjma některých brownfieldů v plném proudu, velká část kladenského Poldi je z provozu vyřazená a chátrá. Obě lokality se mi zdály vizuálně atraktivní, přičemž zcela různými způsoby.

Během tvorby fotoknihy jsem však v rámci zpětné vazby byla několikrát informována, že práci chybí jednotný koncept, který by ji spojoval. Výběr míst neměl kromě mé osobní preference žádné ospravedlnění. Nebylo jasné, co se fotokniha snažila popsat či sdělit. Proto jsem se rozhodla Kladno ze své práce zcela vynechat. Místo toho jsem věnovala veškerý prostor pražským Malešicím. Rozhodla jsem se, že chci tuto jedinečnou průmyslovou lokalitu, která mi původně nikdy nepřišla ničím zajímavá, prozkoumat a přiblížit sobě i ostatním.

3. 2 Proces tvorby a produkce fotoknihy

Proces focení jsem vždy plánovala na odpolední páteční či víkendové hodiny. Přesný čas jsem určovala v závislosti na době stmívání. Mým cílem bylo zachytit Malešice ke konci dne, kdy jsou vylidněné. Jaká je jejich identita, když se nikdo ne dívá? Co pro nás největší průmyslový sektor hlavního města České republiky znamená, když neplní svoji hlavní funkci – nepracuje?

K focení jsem použila nejprve vypůjčený fotoaparát Nikon D7000 s objektivem s ohniskovou vzdáleností 18-70 mm, poté jsem jej vyměnila za fotoaparát Nikon D5100 s objektivem s ohniskovou vzdáleností 18-55 mm. Soustředila jsem se jak na místní architekturu, tak i na obecné prostředí. Cíleně jsem se mezi své subjekty zahrнула nevábna a konvenčně neestetická zákoutí. I ta jsou totiž součástí Prahy-Malešic, přestože se jim nejčastěji snažíme buď vyhýbat, nebo alespoň je ignorovat.

V rámci focení jsem mimo jiné pracovala s detailními záběry. Má představa byla taková, že během každodenního shonu většina lidí nevěnuje Praze-Malešicím pozornost „zblízka“. Právě tak jsem však chtěla místo zachytit. Ve snaze, aby fotokniha působila „uceleně“, jsem nevynechala ani celkové záběry a polodetaily. Chtěla jsem, aby na sebe fotografie vzájemně navazovaly, a aby i přes abstraktnost některých snímků odpovídaly povaze dokumentární fotografie.

Během průzkumu jsem si všimla, jak špatně přístupné jednotlivé pozemky a budovy jsou. Krajina je často vyhrazená ploty, ohradami a mřížemi. Tento opakující se motiv jsem zahrнула ve samotných fotografiích, abych zvýraznila „nepřátelskost“ území vůči jednotlivým osobám.

Výsledný soubor jsem zpracovala v programu Adobe InDesign, úpravu fotografií (ořez a korekci barev) jsem provedla pomocí programu Clip Studio Paint. S rozložením fotografií a výběrem písma mi velmi pomohly rady Mrg. Jana Slance, který mi poskytl konzultaci v rámci předmětu Grafický design a základy polygrafie.

Závěr

Bakalářská práce popsal průmyslovou fotografii a její různorodé vztahy. Přiblížila práci industriálních fotografů a jejich interakci s prostředím, ve kterém fotí. Prozkoumala i problematiku, která se spojuje s komercializací průmyslové fotografie. Definovala průmyslovou fotografii jako široký žánr, který zachycuje různorodé aspekty průmyslu a jeho vliv na společnost a prostředí.

Průmysloví fotografové musí přizpůsobit své postupy a techniky specifickým potřebám a charakteristikám různých průmyslových odvětví. Nutností je flexibilita a přizpůsobivost, jelikož pracují v často nebezpečných a rušných prostředích, kde musí dbát na bezpečnostní opatření. Také je potřeba zručnost, jelikož se industriální fotografie často prolíná s jinými žánry – ať už se jedná o fotografii architektury, produktovou fotografii, či jiné.

Na kombinaci žánrů industriální fotografie a dokumentární fotografie se soustředila další část práce. Ukázala, že jsou spolu žánry historicky propojeny. Průkopníci, jako Jacob August Riis a Lewis W. Hine, využívali dokumentární a průmyslovou fotografii ke zviditelnění sociálních problémů, špatných pracovních podmínek a dětské práce.

Následující kapitola, která se soustředila na fotografii industriální krajiny, popsal společné charakteristiky žánru. Na příkladu tří fotografů shrnula témata, kterými se fotografie industriální krajiny zabývá, a zvýraznila otázky, které divákům pokládá.

Praktická část bakalářské práce představila soubor fotografií z pražského industriálního sektoru Malešice. S pomocí barevné digitální fotografie mapuje identitu místní industriální krajiny. Navazuje na praktickou část bakalářské práce a pokládá tematické otázky, které jsou pro fotografii industriální krajiny typické: především jaký je vztah mezi místním průmyslem a jeho prostředím. Skrze systematické zobrazení detailů i celků nabízí divákovi nové úhly pohledu na prostředí, které člověk stvořil čistě za účelem práce a produktivity. Proces tvorby praktické části bakalářské práce přibližuje poslední kapitola, která zároveň vysvětluje koncept a záměr vzniklé fotoknihy.

Summary

The bachelor thesis described industrial photography and its various relationships. It presented the work of industrial photographers and their interaction with their environment. It also explored the issues associated with the commercialisation of industrial photography. It defined industrial photography as a broad genre that captures the diverse aspects of industry and its impact on society and the environment.

Industrial photographers must adapt their processes and techniques to the specific requests and characteristics of different industries. Flexibility and adaptability are a must, as they often work in dangerous and busy environments where they must take safety precautions. Skill is also needed, as industrial photography often intersects with other genres – whether it is architectural photography or product photography.

The combination of the genres of industrial photography and documentary photography was the focus of the next part of the thesis. It showed that the genres are historically linked. Pioneers such as Jacob August Riis and Lewis W. Hine used documentary and industrial photography to make visible social problems, poor working conditions and child labour.

The following chapter, which focused on industrial landscape photography, described common characteristics of the genre. Using three photographers as examples, it summarized the themes that industrial landscape photography addresses and highlighted the questions it poses to viewers.

The practical part of the bachelor thesis presented a set of photographs from two industrial areas, namely the industrial sector Malešice in Prague. It uses digital colour photography to map the identity of the local industrial landscape. It builds on the practical part of the bachelor thesis and asks thematic questions that are typical for industrial landscape photography: most importantly, what is the relationship between the local industry and its environment. Through the systematic depiction of details and wholes, it offers the viewer new angles of looking at an environment that man has created purely for the purpose of work and productivity. The process of creating the practical part of the bachelor thesis is described in the last chapter, which also explains the concept and the ideas behind the resulting photobook.

Zdroje

Použitá literatura

ANAND, Julie. Natural Historians of the Industrial Landscape: The "anti-Ansel Adams" photography of Hilla and Bernd Becher. *Issues in science and technology [online]*. National Academy of Sciences, 2021, 37(2), 62 [cit. 2023-07-25]. ISSN 0748-5492.

BIRGUS, Vladimír a Scheufler PAVEL. *Česká fotografie v datech: 1839-2019*. Praha.: Grada, 2021, s. 266.

BORGE, Michelle. *Documentary Photography Reconsidered: History, Theory and Practice [online]*. London: Routledge, 2020. ISBN 978-1-4725-8669-8. Dostupné z: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781003103516/documentaryphotography-reconsidered-michelle-bogre>

BRADY, Emily. *Photographing modern slavery: recommendations for responsible practice [online]*. University of Nottingham, Rights Lab. Dostupné z: <https://pag-asa.be/medias/ressourcepublicationitem/31/file/eng/photographing-modern-slavery.pdf>

DUERDEN, Timothy J. *Lewis Hine*. Jefferson, NC: McFarland, 2018. ISBN 9781476673349.

HAYES, Brian. *Infrastructure: A Field Guide to the Industrial Landscape*. W Norton & Company Incorporated, 2005.

KOLENDA, Karolina. *Aestheticising the Post-Industrial Debris: Industrial Ruins in contemporary British Landscape photography*. Revue LISA [online]. 2019, (vol. XVII-n°1). [cit. 2023-07-10] Dostupné z: doi:10.4000/lisa.11083

MARTIN, Derald E. *Professional industrial photography*. New York, N.Y.: American Photographic Book Pub. Co., 1980. ISBN 9780817440084.

MOOKHERJI, Kalyani. *Lewis Hine*. B.m.: Prabhat Prakashan, 2022.

NEUBART, Jack. *Industrial photography: A Complete guide to photographing sites, people, and products*. New York, N.Y.: AMPHOTO, 1989. ISBN 9780817440169.

SMITH, Ian Haydn. *Stručný příběh fotografie*. Praha: Grada Publishing, 2021. ISBN 978-80271-1257-9.

PERES, Michael R. *The Focal Encyclopedia of Photography* [online]. United States: Taylor & Francis Group, 2007. ISBN 9780240807409.

WOLFENSBERGER, Giorgio J. a Urs STAHEL. *Industriebild: der Wirtschaftsraum Ostschweiz in Fotografien von 1870 bis heute*. 1994. Dostupné z: <https://ursstahel.ch/industrialphotography-staged-objectivity>

Ostatní zdroje

BARKER, Dan. *What is Industrial Photography?*. Dan Barker Industrial Photographer [online]. 29. 4. 2019 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: <https://www.danbarkerstudios.com/whatis-industrial-photography/>

KABIL, Ahmed. *The Industrial Sublime: Edward Burtynsky Takes the Long View*. The Long Now Foundation [online]. 2017 [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://longnow.org/ideas/edward-burtynsky-new-yorker-climate-change/>

Hilla and Bernd Becher invented a new genre of photography. In: Youtube [online]. 28. 8. 2018 [cit. 2023-07-07]. <https://www.youtube.com/watch?v=v-1O0NxIWDC>

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK											
Teze praktické BAKALÁŘSKÉ diplomové práce											
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:											
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Anastasia Junová	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;">Razítko podatelny:</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;">Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd</td> </tr> <tr> <td>Došlo dne:</td> <td style="text-align: center;">29 -07- 2021 -1-</td> </tr> <tr> <td>Čj: 242</td> <td style="text-align: right;">Příloh:</td> </tr> <tr> <td>Přiděleno:</td> <td></td> </tr> </table>	Razítko podatelny:		Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		Došlo dne:	29 -07- 2021 -1-	Čj: 242	Příloh:	Přiděleno:	
Razítko podatelny:											
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd											
Došlo dne:	29 -07- 2021 -1-										
Čj: 242	Příloh:										
Přiděleno:											
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2019/2020											
Studijní obor/forma studia: Komunikační studia – specializace Žurnalistika, prezenční studium											
Název praktické a teoretické části bakalářské práce v češtině: Dokumentární fotografie: Konec doby uhelné											
Název praktické a teoretické části bakalářské práce v angličtině: Documentary photography: The Creeping End of the Coal Age											
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013): (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve po dvou semestrech</u> od schválení tezí) LS 2021/2022											
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): (fotokniha, televizní/rozhlasový dokument, esej, soubor textů etc.) Skupina ČEZ patří mezi významné výrobce, distributory, obchodníky v oblasti elektřiny a tepla, zemního plynu. Koncem června roku 2020 byl však zrušen provoz jí patřící uhelné elektrárny Prunéřov I. – což vedlo ČEZ k rozhodnutí, že svou pozornost zaměří na obnovitelné zdroje. Za účelem snížení nákladů, maximalizace komfortu a zachování udržitelnosti přírodních zdrojů se mění konstrukce budov a jejich provoz. Žádá se také o snížení jejich energetické náročnosti. Společnost mění vztah k ochraně přírody, o tzv. zelenou energii je čím dál tím větší zájem. V říjnu 2020 zveřejnili členové Uhelné komise za ekologické organizace seznam pořadí uhelných elektráren tak, jak by se měly odstavovat dle kritérií schválených Uhelnou komisí. Na prvním místě se umístila elektrárna Počerady. Cílem této práce je skrze formát fotografického dokumentu zachytit skomírající odvětví průmyslu elektřiny. Toho hodlám dosáhnout skrze fotografickou dokumentaci provozu výše zmíněné elektrárny, která je v největším ohrožení ukončení provozu. V teoretické části uvedu žánr dokumentární fotografie s důrazem na průmyslovou fotografii.											
Předpokládaná struktura teoretické práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): 1. Úvod (nastínění obsahu práce, úvodní vhled do problematiky) 3. Dokumentární fotografie 3. 1 Definice pojmu dokumentární fotografie (sumarizační podkapitola, která pojem vymezuje) 3. 2 Techniky tvorby dokumentární fotografie (výčet možností technik a přístupů k dokumentární fotografii) 4. Průmyslová fotografie 4. 1 Průmysl a fotografie (popis vztahu mezi průmyslem a fotografií, proč fotografie průmyslu vůbec existuje a čím je důležitá) 4. 2 Specifika fotografie průmyslu 4. 2. 1 Fotografie interiéru (přehled technik a specifik fotografie vnitřních částí budov) 4. 2. 2 Fotografie exteriéru (přehled technik a specifik fotografie vnějších částí budov) 5. Fotografie průmyslu ve vztahu k fotografii dokumentární (popis propojení industriální fotografie a fotografie dokumentární, jak ze sebe mohou žánry vzájemně těžit) 6. Závěr											
Druh praktické práce/předpokládaná podoba: Fotografická kniha											
Vymezení zpracovávaného materiálu:											

Praktická bakalářská práce, fotokniha

Postup (metodologie v teoretické části a technika v praktické části práce) při zpracování materiálu:
Dokumentární fotografie, sumarizační práce

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

NEUBART, Jack. *Industrial Photography*. Amphoto, 1989. ISBN 081744016X.

Autor představuje dvanáct industriálních fotografů a jejich dílo. Popisuje rovněž techniku, která je specifická pro průmyslovou fotografii. Vysvětluje postupy při průzkumu vybrané lokace, jak přistupovat k lidem, kteří v lokaci pracují, techniky světla a expozice a také i zásady bezpečnosti práce.

GOOD, Jennifer. *Understanding photojournalism* / Jennifer Good, Paul Lowe. 2017. ISBN 9781472594907.

Kniha propojuje teorii a praktiku novinářské fotografie, vysvětluje její vznik a kritické momenty, se kterými se fotožurnalisté během práce potýkají. Obsahem je i průřez fotografů, děl a historických období, jež ilustrují pointu knihy a ukazují, jak se teorie knihy odráží v praxi novinářské práce.

KOBRE, Kenneth. *Photojournalism: the professionals' approach* / Kenneth Kobre; editing and design by Betsy Brill. 2017. ISBN 9781138101364.

Publikace představuje fotožurnalistiku formou rozhovorů s významnými fotografy a analyzuje jednotlivé práce. Obsahuje rovněž poznatky o technice a praktické stránce tvorby fotografie.

BOGRE, Michelle. *Documentary Photography Reconsidered: History, Theory and Practice*. Routledge, 2020. ISBN 978-0367717940.

Kniha studuje proměny dokumentární fotografie v moderní době. Popisuje klíčové koncepty dokumentární fotografie a jejich aktuální formy. Kniha obsahuje rozhovory se světovými dokumentárními fotografy, na jejichž práci je ukázaná široká škála technik, témat a stylů.

ELLIOTT, Joseph E. B. *Palazzos of Power: Central Stations of the Philadelphia Electric Company, 1900-1930*. Princeton Architectural Press, 2016. ISBN 978-1616895006.

Autor textu a doplňujících fotografií představuje kdysi nepostradatelné a slibné – dnes prázdné a nefunkční – systémy elektráren, které spadaly pod společnost Philadelphia Electric Company.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

ZEMAN, Martin. *Současné reflexe industriální krajiny* [online]. Opava, 2012 [cit. 2021-01-01].

Dostupné z: <http://www.itf.cz/dokumenty/fpf-bp-12-soucasne-reflexe-industrialni-krajiny-zeman-martin.pdf>. Teoretická bakalářská práce. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě, Institut tvůrčí fotografie. Vedoucí práce Mgr., MgA. Tomáš Pospěch.

Datum / Podpis studenta/ky

29.07.2021

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzují, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

ČELA

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

29/7/21

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO OBORU.

Seznam příloh

Obrázek 1: Girl Working in Box Factory (Fotografie: Lewis Hine)

Zdroj: HINE, Lewis W. Girl Working in Box Factory. In: Series: National Child Labor Committee Photographs taken by Lewis Hine [online]. [cit. 2023-10-01]. Dostupné z: <https://catalog.archives.gov/id/523166>

Obrázek 2: Salt Pans #32 (Fotografie: Edward Burtynsky)

Zdroj: BURTYNSKY, Edward. Salt Pans #32. In: Home Page – Edward Burtynsky [online]. [cit. 2023-07-07]. Dostupné z: <https://www.edwardburtynsky.com/home>

Obrázek 3: Nový most (Fotografie: Josef Sudek)

Zdroj: SUDEK, Josef. Nový most. In: Smutný Sudek - - - Ekolist.cz [online]. [cit. 2023-07-07]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/kultura/clanky/smutny-sudek>

Obrázek 4: Pitheads (Fotografie: Bernd Becher a Hilla Becherová)

Zdroj: BECHER, Bernd a Hilla BECHEROVÁ. Pitheads. In: Who are Hilla and Bernd Becher? [online]. [cit. 2023-07-07]. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/art/artists/bernd-becher-andhilla-becher-718/who-are-bechers>